BARANYI ZOLTÁN

## Jászberény és környékének nagygombavilága

Jászberény környékén mikológiai kutatómunkát - a rendelkezésemre álló ismeretanyag szerint -, eddig nem végeztek, illetve ezirányú publikáció még nem látott napvilágot.

Az említett térségben (lásd: 1. ábra,) 1986. óta folytatok kutató- és megfigyelő munkát. Ez idő alatt a térség fás, erdős területein, rétjein, vízparti és ruderális területein, valamint a város belterületének parkjaiban stb., összesen 157 gombafajt határoztam meg, illetve jegyeztem fel. Munkámhoz értékes segítséget nyújtott a közelmúltban elhunyt Husznay Miklósné ny. pedagógusnő, akinek majd' két évtizedes gombavizsgáló tevékenysége tapasztalatait (melyeket mindenkor készségesen és önzetlenül a rendelkezésemre bocsájtott,) beépítettem adataimba; az ő szóbeli közlései alapján felvett fajokat, illetőleg megállapításokat, a fajnév után tett x-gal jelölöm.

Az egyes gombafajok általános előfordulásának és gyakoriságának ismertetésekor a TERPÓ (1986) szerkesztésében ismertetett rendszertani sorrendet követem, de a Polyporales, Boletales, Agaricales, és Russulales rendeknél a napjainkban megjelent, RIMÓCZI-VETTER (1990) által alkalmazott nomenklaturát is figyelembe vettem.



## Jászberény és környéke

Jászberény a tiszai Alföld ÉNY-i részén, az Alsó-Zagyva-sík (=Jászság) közepe táján fekszik. A város területére általában a savanyodásra hajlamos, kötött talaj a jellemző, míg környéke talajtani szempontból változatos. A várostól D-re, DNY-ra eső terület (Üreg- és Újerdő, Tótevény és Hajta térsége, továbbá a Neszűr), meszes, sárga és szürkéssárga folyami homokkal borított határrész. Nyugat felé haladva Jászfelsőszentgyörgy irányába, már a városszéli "Kiserdő" (a térképen a H.-jelzés alatti Zagyva-menti galéria-ligetes rész ) vonalától lösszös, és homokos lösztalajokat találunk egészen Pusztamonostor tájékáig, míg a várostól É-ra, K-re, és DK-re eső térségben (Négyszállás, Borsóhalma, stb.) a zömében mésztartalom nélküli agyagosodott lösz, vályog, és folyóhordalékos, illetőleg mocsári alapjellegű csernozjom talajok uralják a felszíni rétegeket - FODOR (1942), BALLA (1958). Ezen utóbbi részek sokfelé szikesek és az ármentesítések óta területük növekszik.

Alföldi fekvése miatt nem is beszélhetünk a környék erősebb földrajzi tagoltságáról, - szinte teljesen egyenletes síkság, átlagosan 90 m tengerszint feletti magassággal. Csak a homok takarta délibb részének felszíne hullámosabb, s haladja meg helyenként a 100 métert.

A terület meteorológiai adatait figyelembe véve az tűnik szemünkbe, hogy a Jászság hazánk csapadékban egyik szegényebb területe; az évi csapadékmennyiség itt általában 500 mm alatt van. Az évi középhőmérséklete 10-11 $C^{o}$ körüli. Így Jászberényt és környékét, mint szélsőséges klímájú területet tarthatjuk számon.

A város környéke ma kb. 80-85 %-ban mezőgazdaságilag hasznosított terület. A déli, homokos részeken a szőlő- és gyümölcstermesztés nyert teret, míg egyebütt (a kötött talajokon) a búza, cukorrépa, kukorica, és szálastakarmánytermelés dominál.

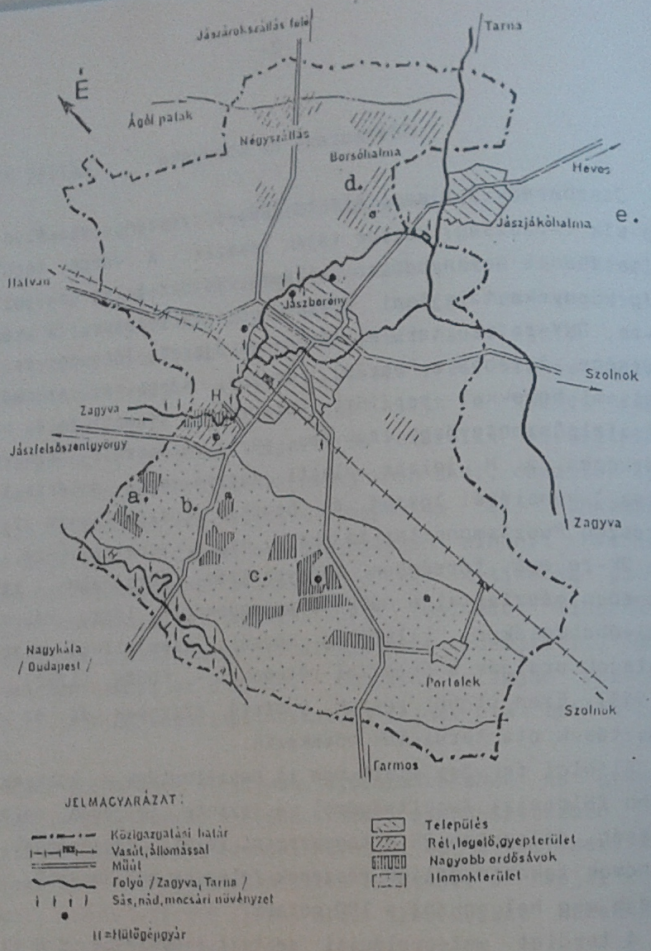


1. ábra: Jászberény és környéke.

a: Öregerdő térsége
b: Neszűri szőlők
c: Ujerdő és Tőtevényi homokterület
d: borsóhalmai /szik/-rét
e: Kapitányrét



A négyszállás-borsóhalmai térség erősebben szikes talajainak füves pusztaságai elsősorban a legeltetést szolgálják, de jelentős az állattartás szempontjából a róluk betakarított szénamennyiség is (az utóbbi években egyes részeink öntözéses legelőgazdálkodás folyik, s ez, az itt megtalálható "rétgombák" mennyiségi előfordulására kedvező hatással van).

A homoktalajú déli részeken (Öreg- és Újerdő térségében) a telepített erdősávok nem csak az élővilág, hanem a fakitermelés szempontjából is hasznosak. Ezen a tájékon kisebb-nagyobb foltokban elsősorban akácosokat és nyárasokat találunk, de előfordulnak tölgyesek, és fenyvesek is. Erdőligetes részeket találunk még a Zagyva-folyó mentén galérialigetek formájában, továbbá Pusztamonostor és Jásztelek tájékán, valamint Jászjákóhalma és Jászapáti között (pl. Kapitányrét!), - a fenyő kivételével az említett fafajokból. Ezekben természetesen a különféle gombák mellett számos más élőlény is megtalálja életfeltételeit. BUSCHMANN (1982, 1985), ENDES-HARKA (1985).

Mint a fentiekből kitűnhetett, Jászberény és környékén nincs összefüggő erdőállomány, az erdősávok összterülete sem számottevő a művelt szántóterületekhez képest, ennélfogva érthető, hogy a gombamennyiség legnagyobb részét a nyílt füves területeken találhatók teszik ki.

## A térség mikológiai jellemzése

A gombák elterjedését, előfordulási és egyedszámbeli gyakoriságát - miként az élővilág egyéb tagjai esetében is - számos tényező jelentősen befolyásolja. Így fontos az előzőekben vázlatosan tárgyalt talajféleség és minőség, valamint az átlagos csapadékmennyiség (főleg a tenyészidőszakokban), illetve az átlaghőmérséklet és páratartalom, de ugyancsak befolyásolólag hatnak az egyes biotópok növénytársulásai is.

Vannak homokos és agyagos talajokon is megtermő fajok, de a legtöbb a közömbös, vagy gyengén savanyú kémhatású, tele-vényes, humuszgazdag talajt kedveli. Egyes gombafajok meszes talajt igényelnek, mások viszont kerülik azt: KALMÁR-MAKARA (1979). A kedvező talajféleségekben - (sajnos Jászberény környéke nem bővelkedik ilyenekben!) - különösen az erdős területeken -, elsősorban mészkedvelő fajokkal, pl. Boletus luridus SCHFF., Inocybe patouillardi BRES. találkozunk. Hozzáteszem: ha egy adott területre zömében a meszes talaj a jellemző (ilyen jellegűek errefelé a homoktalajok), még nem zárja ki, hogy helyenként előfordulhassanak más (pl. savanyú) kémhatású részek is, erre utal, egyben magyarázatul is szolgál - többek között - a Tylopilus felleus (BULL.) KARST. jelenléte az Öregerdőben, homokon.

Köztudott, hogy a gombák a csapadékos, viszonylag magas légnedvességű (páratartalmú) időjárást kedvelik. Jászberény térsége viszont átlag csapadékszegény, ugyanakkor átlag magas középhőmérsékletű, száraz klímájú.

Az előzőekben elmondottakkal részint ellentétben (a fás vegetációjú élőhelyek összmennyiségi előfordulását figyelembe véve) mégis az tapasztalható, hogy a gombák jelentős százaléka a lehullott lombtakarón, fatörmeléken és egyéb korhadó anyagokon élő (szaprotróf táplálkozású) fajok közé tartoznak. Különösen kedvezően ebből a szempontból az idősebb telepítésű erdősávok, amelyek a mikorrhizás gombák számára is megfelelő életteret biztosítanak, ebben a vonatkozásban azonban inkább csak a tölgy- és fenyőerdőket lehet megemlíteni. A füves területeken - érthetően - a korhadéklakó gombafajok találhatók döntő többségben (pl. Agaricus fajok), de előfordulnak fűfélékhez társuló fajok is, mint pl. a Marasmius oreades (BOLT.: FR.) FR.

Miként az előzőekben már utaltam rá, a gombamennyiség legnagyobb részét a pusztafüves rétjeink adják, a fajok többségét azonban mégis a fás területrészeinken találjuk, ami általános élőhelyi igényeik ismeretében nem meglepő. Mindezen



tényezők összességének figyelembe vételével már az eddigi kutatások eredményei alapján is megállapítható, hogy Jászberény és környéke nem tartozik a jó gombatermő területek közé hazánkban.

A továbbiakban a térségre jellemző, illetve egyes jellegzetes gombafajok főbb előfordulási adatait közlöm.

## ASCOMYCOTINA- TÖMLŐSGOMBÁK
## Discomycetes - Csészegombafélék
## Pezizales - Csészegombaszerűek

### Sarcoscyphaceae

A vizsgált területen csupán egy faj, a Sarcoscypha coccinea (SCOP. ex ST-AM.) LAMB. jelenlétét tapasztaltam, amely az Öreg- és Kiserdőben szinte minden évben megtalálható márciusban.

### Pezizaceae (+Aleuriaceae)

Az Aleuria aurantia (PERS. ex HOOK/FUCK.-t és a Peziza badia PERS. ex FR.-t eddig cak az Öregerdőben találtam meg, erdei avarban. Mindkét faj elsősorban ősszel jelenik meg, de a P. badia-t olykor már a nyári hónapokban is észleltem.

### Helvellaceae

A Helvella monachella FR.-t, mint gyakoribb, s főként az újerdői részen termő fajként tartom az eddigi adatok szerint számon, míg a H. crispa (SCOP.) FR. úgy tűnik, környékünkön igen ritka faj; tapasztalataim szerint csak az Öregerdő egyes részein él.

Morchellaceae

A Morchella esculenta (L.) ex. ST.-AM. Jászberény környékén a ritkább gombafajok közé tartozik, eddig csupán Újerdőn (homoktalajon), illetve a Zagyva és Tarna folyók hordalékos partrészein találtam tavaszonként.

## BASIDIOMYCOTINA - BAZIDIUMOS GOMBÁK

### Hydnales - Gerebengombafélék

Hydnaceae

A család egyetlen felénk előforduló faja a Hydnum repandum L. ex. FR., amelyet eddig csak a Zagyva-folyó hűtőgépgyári szakaszának környékén találták[X] az őszi hónapokban, kisebb példányszámban.

Auriscalpiaceae

Az Auriscalpium vulgare S.F. GRAY-t eddig csak az öregerdei fenyőfák alatt találtam meg, de valószínűleg az újerdei telepített fenyvesekben is előfordul. Tavasztól őszig termő, de nem gyakori faj.

### Polyporales - Taplóalkatúak

Polyporaceae

Mindenféle erdőben (pl. Kapitányrét, tölgyesben) megtalálható farontó parazita gomba a Polyporus squamosus (HUDS.) ex FR., amely a fák törzsén és ágain, tuskókon megtelepedve, tavasztól őszig gyakori.

A valódi taplók (Fomes) egyik jellegzetes, nagy termetű faja a Fomes fomentarius (L. ex FR.) KICKX., amely a magyar nevével ellentétben nem pusztán bükkfákon fordul elő, hanem más erdei fák (pl. tölgy) földben hagyott tuskóján, nem egyszer az élő fák törzsén is megtalálható.



Idősebb erdőcskékben és ligetekben a lehullott ágdarabokat, a fatuskókat és kidőlt fatörzseket stb. olykor szinte teljesen ellepi a Trametes versicolor (L. ex FR.) LLOYD termőtesteinek tömege, - környékünkön mindenféle erdőben, - még akácosban is - jelen van, s egész évben megtalálható.

### Cantharellales - Rókagombaszerűek

Cantharellaceae

Nálunk nagyon ritkán előkerülő faj a Cantharellus cibarius FR.; eddig csak a kapitányréti erdőkben találták meg[X], ott is csekély mennyiségben. Nyári, de inkább ősz-eleji faj.

### Boletales - Tinóruszerűek

Boletaceae

Mifelénk igen ritka faj a Boletus edulis BULL., amelyet eddig csupán a kapitányréti erdőkben tudtak gyűjteni[X]. A Boletus luridus SCHIFF. ellenben lényegesen gyakoribb, s az előbb említett termőhelyen kívül az Öregerdőben is gyakorta megtalálható. A Tylopilus felleus (BULL.) KARST. eddig viszont csak az Öregerdőből került elő, ott is igen ritkán. A Suillus granulatus (L.) KUNTZE az Öreg- és Újerdő idősebb telepítésű fenyveseiben, a fák alatt rendszeresen található, de nem nagy számban.

A nyárfák gyökérkapcsolt tinórugombája a Leccinum duriusculum (SCHULZ.) SING. a környék nyárasaiban szinte mindenütt előfordul, Öregerdőn különösen gyakori júniustól egészen októberig. Közeli rokona, a Leccinum aurantiacum (BULL.: ST-AM.) S.F.GRAY Öreg- és Újerdőn helyenként nem ritka, de az előbbi fajhoz viszonyítva kevésbé gyakori.

Gyakran megtalálható faj még a Xerocomus chrysenteron (BULL.) QUÉL. is, mely szinte valamennyi erdős élőhelyen előfordul, ellenben a X. rubellus (KRBH.) QUÉL. ritka, eddigi megfigyeléseim szerint csak az Öregerdőben él.

Paxillaceae

E családnak három faja található Jászberény környékén; a Paxillus involutus (BATSCH.) FR. közönséges, szinte mindenütt előfordul, míg a P. atrotomentosus (BATSCH:) FR. eddig csak az Öregerdő egyes kivágott fenyőfáinak tuskóin, az Omphalotus olearius (DC.) SING. pedig csak a Kapitányrétről, korhadó faanyagokon volt megfigyelhető, mindkettő ritkán, de egészen késő őszig.

## Agaricales - Csiperkeszerűek

Pleurotaceae

A termesztett változatáról közismert Pleurotus ostreatus (JACQ. et FR.) Kummer a szabadban is igen gyakori. Sérült fákon, tuskókon - főleg nyárfán - késő ősszel, de enyhe télen olykor szinte egészen tavaszig, csoportosan jelenik meg. Rokonai közül a P. cornucopiea (PAVL.: FR.) ROLLAND, és a P. dryinus (PERS.: FR.) KUMMER fajok úgy tűnik, lényegesen ritkábban; eddig csak az Öregerdőből kerültek elő.

Ugyancsak ritkának mondható faj mifelénk a P. eryngii (DC.: FR.) KUMMER is, amelyet eddig csupán a "Béke és barátság ligetben" (=Kiserdő) találtam ősszel, mezei iringók között, bár egyebütt is, pl. Borsóhalma, megtalálták[x].

Tricholomataceae

A Jászberény környéki nagygomba fajok számottevő része ebbe a családba tartozik.

Eléggé ritka mifelénk a Laccaria laccata (SCOP,: FR.) Kummer, amelynek előfordulása elsősorban a kapitányréti telepített erdőket jellemzi[x], de az újabb tapasztalatok szerint az Öregerdőben is megtalálható nyáron, és ősszel.

A Lepista nebularis (FR.) HARMAJA helyenként seregesen, olykor nagy körökben termő, igen gyakori faj - elsősorban Öregerdőn és Kapitányréten -, ősszel, nemegyszer egészen késő ősszel is megjelenő avarlakó gomba. Rokon fajai közül a Clitocybe gibba (PERS.: FR.) KUMMER még elterjedtebb, és



szinte mindenféle erdőben és facsoportban, ahol csak avar létezik, megtalálható. Ugyanez mondható el a Lepista inversa (SCOP.: FR.) KUMMER-ról is, de a Clitocybe cerussata (?) (FR.) KUMMER sem válogat különösebben az erdei avarfélékben; lombos- és fenyőerdőinkben egyaránt megtalálható nyáron és ősszel is, de csak kisebb csoportokban.

Száraz rétjeinken és a legelőkön (pl. Borsóhalma,) nem ritka fajok a Clitocybe dealbata (SOW.: FR.) KUMMER, és a C. corda (SCHULZ.: SZEMERE) BOHUS, de gyakoriság szempontjából a C. dealbata KUMMER jelentősebbnek mondható. Különösen a Pusztamonostor felé vezető útszegélyi árokparton helyenként egészen gyakori. Mindkét faj rendszerint már nyáron megjelenik, de inkább az őszi hónapokban fordulnak elő.

Öreg- és Újerdőn, valamint a Kapitányrét erdeiben főleg ősszel, de néha tavasszal és nyáron is gyakran előkerülő faj a Lepista nuda (BULL.: FR.) CKE., amely - bár nem elterjedt -, egy-egy termőhelyén olykor igen bőséges termést hoz. A tapasztalataim szerint itt-ott kertekben is előfordul. A Lepista saeva (FR.) P.D.ORTON már lényegesen ritkábbnak tűnik; eddig csak Újerdőn, és a Négyszállás térségi legelőkön találtam, - de előkerült Jásztelek[x] határában is.

A Tricholoma nemzetség talán leggyakoribb faja nálunk a T. populinum LGE., amely Jászberény környékén a nyárasokban őszfelé mindenütt tömegesen terem, viszont a T. saponaceum (FR.) KUMMER eddig csak Négyszállásról[x] került meg, míg a T. scalpturatum (FR.) QUÉL szinte mindegyik lombos erdőnkben él a környéken, - különösen az Öregerdőn gyakori a nyár végén és ősszel, kisebb-nagyobb mennyiségben. A Tricholoma tereum (Schff.: FR.) KUMMER, mint a fenyvesekhez kötődő gombafaj, már lényegesen ritkább, de egyes élőhelyeken, mint pl. az öregerdői idősebb telepítésű erdősávokban, eléggé gyakori. Ugyanakkor a Tricholomopsis rutilans (SCHFF.: FR.) SING. eddig csupán az Öregerdőből ismert; egyes kivágott fenyőfák tuskóin találtam, gyér egyedszámmal.

A Calocybe nemből eddig csupán egy fajt jegyezhettem fel a fajlistámra, a C. gambosa (FR.) DONK.-t, amelyet a füves területeinken (különösen a Négyszállás-Borsóhalma térségi legelőkön) gyakori, és jellegzetes tavaszi gombának tapasztaltam.

A Leucopaxillus lepistoides (R.MRE) SING. úgy tűnik az egyre inkább ritkuló nyári gombafajaink közé tartozik[x], magam is csupán az előbb említett Borsóhalma-Négyszállás régió füves pusztán tapasztaltam az eddigi terepmunkáim során, ott is kevés számban.

Nemrég (kb. másfél évtizeddel ezelőtt) felénk még szinte ismeretlen gombafaj volt az Armillaria rickenii BOHUS, de ma már nem egy akácosban rendszeresen megtalálható tavasztól egészen őszig.

A Collybia nemzetség igen gyakori faja térségünkben a C. dryophila (FR.) GILL., amely tavasztól őszig tulajdonképpen valamennyi erdőnk talaján megtalálható, - ellenben a C. fusipes (BULL.: FR.) QUÉL. lényegesen ritkább; eddig csak az Üregerdőben észleltem, ahol - szintén tavasztól őszig -, csoportosan termő xilofág (fán élő) gomba. Ugyancsak az öregerdői részen tapasztalható a C. peronata (BOLT.: FR.) SING. is, néhol seregesen.

Környékünkön minden erdős és facsoportos részen jelenlévő gyökérélősködő gomba az Oudemansiella radicata (KELHAN.: FR.) SING., amely még szárazabb időben is meg-megtalálható, s a téli hónapok kivételével folyamatosan megfigyelhető. Rokona, az O. longipes (BULL:) MOS. viszont eddig csak a Kapitányrétről[x] vált ismertté, ott sem számottevő mennyiségben.

A Flammulina velutipes (CURT.: FR.) SING. jellegzetesen hidegkedvelő gombafaj; az őszi, és a fagymentes téli hónapokban mindenütt (főleg akácosokban) csoportosan észlelhető tuskókon és egyéb faanyagokon. Igen gyakori, még a város belterületén is sokfelé felfedezhető.



A Marasmius nemzetségből két faj érdemel külön említést általános előfordulásukkal és gyakoriságukkal. A Marasmius oreades (BOLT.: FR.) FR., és a M. wynnei BK. et BR. Előbbi valamennyi száraz réten olykor tömegesen, - még a Hajta mocsárszegélyi, szikes-homokos rétjein is megtalálható, utóbbi, a M. wynnei BK. et BR., az erdős területek avarlakó gombája; a megfelelő élőhelyeken mindenütt gyakori. A téli hónapok kivételével egész évben előfordulnak, csapadékosabb időjárás esetén számottevő mennyiségben gyűjthetők. Lényegesen ritkább a M. rotula (SCOP.: FR.) FR., amelyet eddig csupán az Üregerdőn, és a városszéli un. Kiserdőben sikerült megtalálnom.

Entolomataceae

A rózsafélékhez tartozó növények gyökeréhez társuló Entoloma clypeatum (L.: FR.) KUMMER a város belterületén épp úgy előfordul, mint a környékbeli (főleg Zagyva-menti) kökénybokros helyeken, de sehol sem gyakori (Buschmann F. szóbeli közlése szerint Jásztelek térségében is bőven található) tavaszi gomba. Megfigyeléseim szerint viszont a homokterületeinken (Új- és Üregerdő, stb.) ritka, sokfelé teljesen hiányzik is. Az Entoloma sinuatum (BULL.: FR.) SING. a tapasztalatok szerint csak a Kapitányréten[x], az E. rhodopolium (FR.) KUMMER pedig csak az Üregerdőben fordul elő, - mindkettő ritkának mondható.

Pluteaceae

Erdőinkben és füves területeinken egyaránt, de még a városunk belterületén is gyakran megtalálható a Volvariella speciosa (FR.) SING., ám elterjedt volta ellenére sehol sem terem nagyobb mennyiségben, annak ellenére, hogy tavasztól őszig mindig megtalálhatjuk.

Mint kizárólag faanyagokon élő gombák, erdőinkben mindenütt közönséges a Pluteus atricapillus (SECR.) SING., amely-

lyel még száraz időben is találkozhatunk, ellenben a Pluteus pellitus (PERS.: FR.) KUMMER[x] és a P. patricius (SCHULZ) BOUD. eddig csak az Öregerdőből vált ismertté és egyik sem gyakori.

Amanitaceae

Az Amanita phalloides (VAILL.: FR.) SECR. elterjedtsége a fás területeinken általános, az Öregerdőben egyenesen gyakori. Rokona, az A. verna (BULL.: FR.) PERS.: VITT. viszont eddig csak a Kapitányrétről[x] került elő. Az Amanita vaginata (BULL.: FR.) QUÉL. szintén az elterjedt erdei gombáink közé tartozik, főbb lelőhelyei: Kapitányrét, és Öregerdő. Ezeken a helyeken a nyár elejétől egészen októberig folyamatosan, de nem nagy számban, megtalálható. Ritkább az Amanita crocea BQUÉL.) SING., mely eddig csak az Öregerdő térségéből került elő. Szintén nem gyakori az A. citrina (SCHIFF.) S.F.GRAY, és az A. strobiliformis (VITT.) QUÉL. fajok, melyek júniustól októberig az Öregerdőn, és a Kapitányréten föllelhetők, de csak kevés számban, és ugyanígy ritkának tekinthető az A. rubescens (PERS.: FR.) S.F.GRAY is, amely az eddigi ismereteim szerint csak az Öregerdőben fordul elő.

Külön meg kell említenem az alföldi erdőkben nagy ritkaságszámba menő Amanita caesarea (SCOP.: FR.) PERS.: SCHW. gombafajt, amelyet eddig csak a Jászjákóhalma térségében lévő, s egyéb fajokkal összefüggésben már többször is említett Kapitányréti-erdő tölgyerdő-sávjaiban találtak[x], igen kevés egyedszámban. (Első megjelenése az 1980-as szokatlanul csapadékos nyarú évben volt tapasztalható.)

Agaricaceae

A csiperkefélék népes családjából-tavasztól egészen őszig termő-környékünk egyik leggyakoribb gombafaja az Agaricus bisporus (LANGE) SING., amely a füves területeinken (pl.



Négyszállás-Borsóhalma, stb.) épp úgy előfordul, miként trágyadomboknál, árokpartok-, járdaszélek, kertek mentén még városon belül is. A helyi gombaszedők nemrég még hasonlóan gyakorinak ismerték az Agaricus campester (L.) FR. SS.STR.-t is, napjainkra azonban - nyilvánvalóan az utóbbi évek lényegesen csapadékszegényebb és szárazabb-melegebb időjárása következtében - jelentősen megritkult[x]. Magam is hasonló tapasztalatokat szereztem a Borsóhalma-Négyszállás térségi réteken. Ezzel szemben úgy tűnik az Agaricus xanthoderma GENEV. terjedőben van, s egyre gyakrabban kerül elő a gyűjtők révén (nem egyszer az A. campesterrel együtt található az élőhelyeiken).

Az Agaricus cupreo-brunneus SCHFF. et STEER: Moell. felénk viszonylag ritka, s eddig csupán a Négyszállás tájéki rétekről került elő (általában kora ősszel), miként az Agaricus bernardii (QUÉL.) SACC. is, azzal a különbséggel, hogy ezen utóbbi faj olykor igen nagy mennyiségben található. De (Buschmann F. szóbeli közlése szerint) egyéb szikes területeinken is föllelhető, így pl. a Hajta-mocsár természetvédelmi terület egyes részein is. Az Agaricus bitorquis (QUÉL.) Sacc. ellenben mindenütt, még a város belterületén a járdalapok között kibújva is megtalálható; közönséges, de sehol sem tömeges.

Az Agaricus haemorrhoidarius KALCHBR. et SCHULZ elterjedése inkább az erdőkhöz kötődik és az ilyen élőhelyeken mindenütt gyakori júniustól szeptemberig, főleg az Öregerdő térségében. Ugyancsak általánosan elterjedt hasonló élőhelyeken az A. arvensis SCHFF.: FR., amelyet különösen a Zagyva-folyó Hűtőgépgyár felé eső partszakaszának fás-bokros ligetszélein - főként szeptemberben - nem egyszer tömegesnek tapasztaltam.

Két ritkább Agaricus-fajt kell még külön megemlítenem. Az A. praeclaresquamosus PREEMAN, és A. pilatianus BOHUS-t, melyeket eddig csak Jászberény belterületén észleltem - ker-

tekben, parkokban, bokrok alján és útszéleken - kevés egyedszámban.

A Lepiota nemzetség felénk is előforduló fajai közül csupán a Lepiota cristata (A. et S.: FR.) KUMMER nevezhető gyakoribbnak, amely erdők alján, azok tisztásain, sőt, kertekben és parkokban egyaránt előfordul, de csak szórványosan. Ritkább a L. helveola BRES., - eddig csak a kapitányréti[X], és öregerdői előfordulásáról van adat. Még ritkábbnak tekinthető a Lepiota aspera (PERS.: HOFM.) QUÉL., amely az eddigi megfigyeléseim szerint csak az Öregerdőben él.

A nyárvégi és koraőszi hetek gyakori, de csak szórványosan (olykor azonban csoportosan is) található gombája a Macrolepiota procera (SCOP.: FR.) SING., amely szinte minden erdőnkben, útszéli facsoportok stb. mentén megterem. Rokonáról, a M. rhacodes var. hortensis PILÁT-tól ugyanez már nem mondható el, hisz eddig csak az Újerdő egyes részein, illetőleg a Kapitányréten[X] volt található, ott sem gyakorta.

Szinte nincs a környéknek olyan füves területe, ahol ne lenne jelen - főleg őszfelé - a Leucoagaricus pudicus QUÉL. A város központjának parkjaiban olykor éppen olyan közönséges, mint Négyszállás stb. térség legelőin, - eddigi megfigyeléseim szerint a laza, növénytelen homok kivételével mindenütt előfordul.

Coprinaceae

A járda- és útszéli fatönkök alján, kerítések és oszlopok tövében, természetes körülmények között és városi környezetben egyaránt rendkívül közönséges a Coprinus micaceus (BULL.: FR.)FR.; tavasztól egészen késő őszig csoportokban találhatjuk az említett élőhelyek akármelyikén, s ugyenez elmondható a C. comatus (MÜLL. in FL. DAN.: FR.) S.F.GRAY-ról is.



Magányosan, kora tavasztól késő őszig elszórtan, szinte mindenütt előfordul a Coprinus plicatilis (CURD.: FR.) FR. is, de az előbbieknél lényegesen ritkább, s gyérebb egyedszámú. A C. disseminatus (PERS.: FR.) S.F.GRAY - miként a magyar neve is elárulja -, népes csoportokban jön elő, azzal az élettani különbséggel, hogy ez a gombafaj faanyagokon él; mindenütt előfordul.

Öregerdőn - különösen a füves részeken - ugyancsak tavasztól őszig, sokszor nyílt alkalmam felfigyelni a Panaeolus sphinctrinus (FR.) QUÉL gombafajra, amelyet trágyadombok helyén vagy mellett, különösen gyakorinak tapasztaltam, de bizonyára egyebütt is megél, - ezekre az elterjedési részletkérdések tisztázására azonban majd a vizsgálódásaim további folytatása során kerül sor.

A Psathyrella hydrophila (BULL.: MÉRAT) R. MRE. csoportosan terem az Öregerdőn, egyébként nem elterjedt felénk, de korhadó faanyagokon egyes helyeken egészen gyakori. Rokona, a P. candolleana (FR.) MRE. már valamivel általánosabban fordul elő, de kevesebb egyedszámmal, Öreg- és újerdőn ellenben nem ritka.

Bolbitiaceae

Már tavasszal is megjelenik, aztán folyamatosan, olykor még ősszel is megtalálható az Agrocybe praecox (PERS.:FR.) FAYOD, de nem tartozik a gyakori fajok közé. Nem úgy az Agrocybe semiorbicularis (BULL.: FR.) FAYOD, amely különösen a Négyszállás-Borsóhalma térség legelőin a leggyakoribb gombafélék közé tartozik, és környékünk mindenféle füves területén előfordul. Ugyancsak hasonlóan tapasztaltam az A. dura (BOLT.: FR.) SING. előfordulását, - ez utóbbi még a városban, út- és járdaszéli füves helyeken sem ritka.

Strophariaceae

A vizsgált területen a Stropharia nemzetségből eddig csak egy faj jelenlétét volt alkalmam megfigyelni; a Stropharia aeruginosa (CURT.: FR.) QUÉL-t, azt is csupán az Öregerdőn. Ezzel szemben két Hypholoma faj, nevezetesen a Hypholoma fasciculare (HUDS.: FR.) KUMMER, és a H. sublateritium (FR.) QUÉL. igen elterjedt gombafajok felénk; kivágott fatörzsek visszamaradt tuskóin, avaron és egyéb faanyagokon olykor nagy csoportokban találhatók (a H. fasciculare KUMMER még a városi kertekben is gyakran megfigyelhető).

A Pholiota destruens (BROND.) QUÉL. ősszel, sőt késő őszszel is, egészen a tél elejéig megtalálható a kivágott nyárfák tuskóin, törzsein, elsősorban a vágásfelületen. Nyárasainkban - főleg a Kiserdőben - mindenütt jelen van, de csak az említett területen tapasztaltam gyakoribbnak.

Cortinariaceae

Az Inocybe nemzetségbe számos ritka, és nehezen meghatározható faj tartozik. Jelenleg három, biztosan meghatározott fajt említhetek meg (det. Husznay Miklósné): 1.) Inocybe patouillardi BRES., amely az Öreg- és Újerdőben épp úgy megtalálható, miként a Kapitányrét erdős részeinek avarján. Nem egy helyen együtt fordul elő a 2.) Inocybe asterospora QUÉL., és 3.) I. fastigiata (SCHFF.: FR.) QUÉL. fajokkal, - bár ez utóbbi egyebütt, pl. kertekben és más nyílt füves helyeken is előfordul, Négyszállás térségében pedig néhol nem is ritka. Mindhárom említett faj tavasztól egészen késő őszig terem.

A Cortinarius nemzetséget csak a C. coerulescens (SCHFF.: Secr.) FR. képviseli környékünkön, melynek előfordulásáról eddig csak a kapitányréti erdőből van tudomásunk[x].

A Hebeloma sinapizans (PAVLET: FR.) GILL. igen gyakran előkerülő gombafajunk. Különösen a Kapitányrét[x], és az Öregerdő fái alatt jellemző az előfordulása, míg a H. fastibile (FR.) KUMMER eddig csak az Öregerdő egyes fenyveseiből került elő, ott viszont sok helyütt nem ritka.



## Russulales - Galambgombafélék

Russulaceae

Valamennyi ide tartozó gombafaj a fák gyökérzetével él szimbiózisban, ezért érthető, hogy helyi előfordulásuk környékünk fás vegetációjának elterjedésével egyezik meg.

Leggyakoribb Russula fajunk az eddigi megfigyeléseim, valamint Husznay Miklósné szóbeli közlése alapján, saját két évtizedes tapasztalatai szerint is kétségtelenül a Russula foetans FR., amelyet júniustól szeptemberig a környékünk fás területrészein - még szárazabb időben is! - mindenütt megtalálhatunk. Ugyancsak többfelé előforduló, de kevésbé gyakori a R. cyanoxantha SCHFF.: FR. (főként az Öregerdőn és Kapitányréten található), termőideje az előzőével azonos. Rokonaik, a Russula lepida FR. és R. emetica FR. a Kapitányréten[x], utóbbi az Öregerdőben is, míg a R. heterophylla (FR.) csak az Öregerdőben található. Egyik sem gyakori faj, az adott élőhelyen előforduló mennyiségük sem számottevő.

A Lactarius fajok közül területünkre leginkább a Lactarius controversus PERS.: FR. jellemző, amely - mint nyárfákkal gyökérkapcsolatban élő gombafaj -, csak a kisebb-nagyobb nyárasainkban (pl. Kiserdő) fordul elő nyár végén, és ősz felé. Ezeken az említett helyeken mindenütt gyakori. Viszont egyészen ritka gombafaj mifelénk a L. deliciosus (L.: FR.) S.F.GRAY s.str., amely - érdekes módon - eddig csak a kapitányréti erdők kisebb fenyőerdő-sávjai alól került elő[x], az Öreg-, és Újerdő hasonló, de homoktalajú élőhelyein még nem találkoztam vele. Több termőhelyről ismert ellenben a Lactarius quietus FR., főleg tölgyeseinkben (Kapitányrét, Öregerdő stb.) találtam júniustól késő őszig, de sehol sem gyakori.

## Gasteromycetes - Pöfetegszerűek
## Phallales - Szömörcsögszerűek

### Phallaceae

Különösen a déli, homoki erdősávok (Új-, és Öregerdő, Tövény és Portelek térsége) mentén mindenfelé, még akácosok szélén is előfordul - olykor kisebb csoportokban is -, a Phallus impudicus L. ex PERS., és Ph. hadriani VENT. ex PERS. Bár szórványosan található, általánosságban azonban gyakoriaknak mondhatók ezek a rendkívül kellemetlen szagú gombafajok. Gyökérélősködő életmódjuk révén még száraz időjárás esetén is előjönnek, s megtalálhatók júniustól kezdve egészen az ősz második feléig.

## Lycoperdales - Valódi pöfetegszerűek

### Lycoperdaceae

A Lycoperdon perlatum PERS. ex PERS. szinte minden erdőnkben, de nem ritkán még füves, nyílt területeken is megtalálható, - a számára megfelelő élőhelyeken mindenütt gyakorinak tapasztaltam.

A Bovista plumbea PERS. esetében is hasonlók mondhatók el, azzal a különbséggel, hogy ez a gombafaj inkább a füves térségekre jellemzőbb, mint az erdős részekre, így Borsóhalma és Négyszállás legelőin közönséges i. A Calvatia excipuliformis (PERS.) PERD. Öregerdő fás területének, tisztásainak gombája, a C. utriformis MORG. viszont nem csupán az előbb említett helyeken, hanem a városi kertekben is sokfelé előjön, főként a nyárvégi, és őszi hónapokban.

### Geastraceae

Szinte minden erdőnkben, s egész évben megtalálható, egyes helyeken (pl. Öregerdő,) gyakori csillaggombafaj a Geastrum fimbriatum FR. Ugyanez mondható el a Myriostoma



coliforme (WITH ex. PERS.)CORDA = szitaszájú csillaggombával kapcsolatban is, ez utóbbi azonban valószínűleg egyéb termőhelyeken is megtalálható.

## Sclerodermatales - Áltriaflafélék

### Sclerodermataceae

A Scleroderma citrinum, és S. verrucosum jellegzetes erdei gombafajok, környékünk erdős részein (Öreg-, és Újerdő, Kapitányrét stb.) szinte mindenütt megtalálhatók, s általában a nyár vége felé, s ősszel gyakoriak.

Külön kívánom megemlíteni a Palánkagombákhoz (Clavariales) tartozó korallgombák egyikét, melynek pontos meghatározása még folyamatban van (Ramaria stricta QUÉL.?), ezért az alább következő fajlistán még nem szerepel, - egyébként Újerdő térségének akác- és nyárfaligeteiben, erdősávjaiban a nyár közepétől - főleg augusztusban - gyakorinak tapasztaltam, de megfigyeltem Alsómuszáj hasonló élőhelyein is.

## Jászberény és környéke nagygombáinak fajlistája:

Sarcoscypha coccinea (SCOP. ex ST-AM.) LAMB.
Aleuria aurantia (PERS. ex HOOK.) FUCK.
Peziza badia PERS. ex FR.
Sarcosphaera eximia (DUR. et LÉV.) MAIR
Helvella crispa (SCOP.) FR.
H. monachella FR.
Morchella esculenta (L.) ex ST-Am.
Morchella conica PERS.
Hydnum repandum L. ex FR.
Auriscalpium vulgare S.F.GRAY

Auricularia auricula-judae (BULL. ex ST-AM.) BERK.
A. mesenteria (DICKS. ex FR.) FR.
Polyporus squamosus (HUDS.) ex FR.
Laetiporus sulphureus (BULL. ex FR.) MURR.
Fomes tomentarius (L. ex FR.) KICKX.
F. robustus KARST.
F. igniarius (L. ex FT.) QUÉL.
Trametes versicolor (L. ex FR.) LLOYD
Daedalea quercina (L.) ex FR.
Ganoderma lucidum (LEYSS. ex FR.) p. KARST.
Schizophyllum commune FR.: FR.
Cantharellus cibarius FR.
Boletus edulis BULL.
B. luridus SCHFF.
B. satanas LENZ.
Tylopilus felleus (BULL.) KARST.
Suillus granulatus (L.) KUNTZE
Leccinum duriusculum (SCHULZ.) SING.
L. aurantiacum (BULL.: ST-AM.) S.F.GRAY
Xerocomus subtomentosus (L.) QUÉL.
X. chrysenteron (BULL.) QUÉL.
X. rubellus (KRBH.) QUÉL.
Paxillus involutus (BATSCH.) FR.
P. atrotomentosus (BATSCH.) FR.
Omphalotus olearius (DC.) SING.
Pleurotus ostreatus (Jacq. et FR.) KUMMER
P. cornucopiae (PAVL.: FR.) ROLLAND
P. drynus (PERS.: FR.) KUMMER
P. pulmonarius (FR.) QUÉL.
P. eryngii (DC.: FR.) KUMMER
Laccaria laccata (SCOP.: FR.) KUMMER
Clitocybe corda (SCHULZ.: SZEMERE) BOHUS
C. dealbata (SOW.: FR.) KUMMER
C. cerussata (FR.) KUMMER (?)



C. gibba (Pers.: FR.) KUMMER
C. odora (BULL.: FR.) KUMMER
Lepista nuda (BULL.: FR.) CKE.
L. saeva (FR.) P.D.ORTON
L. inversa (SCOP.:FR.) KUMMER
L. nebularis (FR.) Harmaja
Tricholoma populinum LGE.
T. saponaceum (FR.) KUMMER
T. terreum (SCHFF.: FR.) KUMMER
T. scalpturatum (FR.) QUÉL.
Tricholomopsis rutilans (SCHFF.: FR. SING.
Calocybe gambosa (FR.) DONK.
Leucopaxillus lepistoides (R.Mre.) SING.
Armillaria rickenii BOHUS
Collybia peronata (BOLT.:Fr.) SING.
C. dryophila (FR.) GILL.
C. fusipes (BULL.: FR.) QUÉL.
Oudemansiella radicata (RELHAN.: FR.) SING.
O. longipes (BULL.) MOS.
O. platyphylla (PERS.: FR.) MOS.
Flammulina velutipes (CURT.: FR.) SING.
Strobilurus tenachellus (PERS.: FR.) SING.
Marasmius oreades (BOLT.: FR.) FR.
M. wynnei BK. et BR.
M. rotula (SCOPL.: FR.) FR.
Mycena pura (PERS.: FR.) KUMMER
M. galericulata (SCOP.: FR.) S.F.GRAY.
Entoloma clypeatum (L.: FR.) KUMMER
E. rhodopolium (FR.) KUMMER
E. sinuatum (BULL.: FR.) SING.
Volvariella speciosa (FR.) SING.
Pluteus atricapillus (SECR.) SING.
P. patricius (SCHULZ.) BOUD.
P. pellitus (PERS.: FR.) KUMMER

Amanita phalloides (VAILL.: FR.) SECR.
A. verna (BULL.: FR.) PERS.: VITT.
A. citrina (SCHFF.) S.F.GRAY.
A. strobiliformis (VITT.) QUÉL.
A. spissa (FR.) KUMMER
A. rubescens (PERS.: FR.) S.F.GRAY.
A. caesarea (SCOP.:FR.) PERS.: SCHW.
A. vaginata (BULL.: FR.) QUÉL.
A. crocea (QUÉL.) SING.
Agaricus campester (L.) FR. ss. str.
A. bisporus (LANGE) SING.
A. bernardii (QUÉL.) SACC.
A. bresadolianus BOHUS
A. cupreo-brunneus SCHFF. et STEER: ÉMOELL.
A. haemorrhoidarius KALCHBR. et SCHULZ.
A. arvensis SCHFF.: FR.
A. macrosporus (MOELL. et J. SCHFF.) PIL.
A. bitorquis (QUÉL.) SACC.
A. mascae PILÁT.
A. praeclaresquamosus PREEMAN
A. phaeolepidotus (MOELL.) MOELL.
A. xanthoderma GENEV.
A. pilatinus BOHUS
Lepiota cristata (A. et S.: FR.) KUMMER
L. helveola BRES.
L. aspera (PERS.: HOFM.) QUÉL.
Macrolepiota procera (SCOOP.: FR.) SING.
M. rhacodes (VITT.) SING.
M. rhacodes var. hortensis PILÁT.
Leucoagaricus pudicus (BULL.: QUÉL.) BON.
Coprinus atramentarius (BULL.: FR.) FR.
C. micaceus (BULL.: FR.) FR.
C. disseminatus (PERS.: FR.) S.F.GRAY.
C. comatus (MÜLL. in FL.DAn.: FR.) S.F.GRAY.



C. picaceus (BULL.) FR.
C. plicatilis (CURT.: FR.) FR.
Panaeolus sphinctrinus (FR.) QUÉL.
Psathyrella hydrophila (BULL.: MÉRAT.) R.MRE.
P. candolleana (FR.) MRE.
Agrocybe praecox (PERS.: FR.) FAYOD.
A. dura (BOLT.: FR.) SING.
A. semiorbicularis (BULL.: FR.) FAYOD.
Stropharia aeruginosa (CURT.: FR.) QUÉL.
Hypholoma fasciculare (HUDS.: FR.) KUMMER
H. sublateritium (FR.) QUÉL.
Pholiota destruens (BROND.) QUÉL.
Inocibe patouillardi BRES.
I. fastigiata (SCHFF.: FR.) QUÉL.
I. asterospora QUÉL.
Cortinarius coerulescens (SCHFF.: SECR.) FR.
Hebeloma sinapizans (PAVL. et FR.) GILL.
H. fastibile (FR.) KUMMER
Russula foetans FR.
R. densifolia SECR.
R. virescens (SCHFF.: ZANT.) FR.
R. cyanoxantha SCHFF.: FR.
R. heterophylla (FR.) FR.
R. alutacea FR. em. MELZ. et ZV.
R. lepida FR.
R. emetica FR.
Lactarius deliciosus (L.: FR.) S.F.GRAY. ss. str.
L. controversus PERS.: FR.
L. piperatus (L. FR.) S.F.GRAY.
L. vellereus (FR.) FR.
L. quietus FR.
Phallus impudicus L. ex PERS.
Ph. hadriani VENT. ex PERS.
Mutinus caninus (HUDS. ex PERS.) FR.

Lycoperdon perlatum PERS. ex PERS.
Langermannia gigantea (PERS.) SMARDA
Bovista plumbea PERS.
Calvatia excipuliformis (PERS.) PERD.
C. utriformis MORG.
Geastrum fimbriatum FR.
Myriostoma coliforme (WITH) ex. PERS.) CORDA
Scleroderma citrinum PERS.
S. verrucosum (BULL.) PERS.
Battarrea phalloides (DICKS.) PERS.
Melanogaster variegatus (VITT.) TUL.



## Összefoglalás

Jászberény és környéke az elmúlt mintegy kétszáz év alatt végbement változások folyamán (elsősorban a folyószabályozások és lecsapolások következtében) nagyrészt kultúrtájjá alakult át. Különösen az utóbbi évtizedek kemikális agrotechnikai eljárásai jelentősen visszaszorították az egyes gombák életterét jelentő nyílt, füves térségeket. A fás vegetáció a zömében a közelmúltban telepített mezővédő, homokmegkötési, egyes helyeken pedig fakitermelési célokkal telepített erdősávokból áll.

A befolyásoló tényezők (talaj, klíma, növényborítottság és összetétel, stb.) ismeretében talán nem meglepő, hogy kutató-megfigyelő munkám öt éve alatt eddig csupán 157 gombafajt sikerült megismernem környékünkön. Ezen szerény listaszám a hazánk területéről ismert nagygombáknak egy tizedét sem éri el, amelyhez minden bizonnyal negatívan járult hozzá az utóbbi évek igencsak csapadékszegény, a gombák ökológiai igényei szempontjából kedvezőtlen, száraz időjárás is. Ezért jelen dolgozatom semmiképpen nem tekinthető befejezettnek és véglegesnek, hanem csak az eddigi munkám összegzésének, - egyben figyelemfelkeltő célzatú, hogy szülővárosom környezetének ezen érdekes szakterülete milyen fontos, és további kutatásokra érdemes része a helyi élővilágnak.

## IRODALOM

BABOS, L.-né.-F.GYURKÓ, G. 1987. Gombák 2:3. Búvár Zsebkönyvek, Móra, Budapest, pp. 64

BALLA, GY. 1958. A Jászság geomorfológiai fejlődéstörténetének vázlata. Földrajzi Ért., I: I-16.

BUSCHMANN, F. 1985. Jászberény és környékének lepkevilága. Macrolepidoptera-nagylepkék. Jászsági Füzetek, 16: I. 26-35.

ENDES, M.-HARKA, Á. 1985. A Jászsági-sík gerincesállat-világa. Jászsági Füzetek 14: 6-9.

FODOR, F. 1942. A Jászság életrajza: 4-75. Budapest.

KALMÁR, Z. 1982. A gombák világa: 140-214. Gondolat, Budapest.

KALMÁR, Z.-MAKARA, GY. 1979. Ehető és mérges gombák: 30-38. Mezőgazdasági, Budapest.

RIMÓCZI, I.-VETTER, J. 1990. Gombahatározó. I-II. OEE Mikológiai Társaság, Budapest, pp.435

TERPÓ, A. 1986. Növényrendszertan az ökonómbotanika alapjaival. I: 275-315. Mezőgazdasági, Budapest.



ENDES MIHÁLY

## Kis héja (Accipiter brevipes) "adataim" - némi apropóval

A kis héjával (Accipiter brevipes) 1950-es és 60-as nagyerdei (Debrecen) költései során ismerkedtem meg behatóan és jutottam részletes információkhoz viselkedéséről, fészkeléséről. Farkaszugi (Püspökladány) és ártánházi (Nyíracsád) előfordulásairól, illetőleg valószínű költéséről a Calandrella IV/2. és V/1. köteteiben számoltam be - ENDES (1990, 1991). Jelen munkában további adatokat ismertetek, azonban ezekben az esetekben szükségesnek tartom a már a címben is szereplő, s talán különösnek tűnő idézőjel használatát. Azt, amelyik a kétkedés és a bizonytalanság jele is lehet, s írásomban éppen ezzel a céllal alkalmazom. Felmerül a kérdés, van-e szükség ilyesféle "adatokra"? Olyanokra, amelyek arról tanuskodnak, hogy valamilyen okból nem sikerült teljes bizonyossággal meghatározni a szóban forgó fajt. Az első reagálás nem lehet más: nincs rájuk szükség. Mégis azt javaslom, hagyjuk a cikk elolvasása utánra az ítélkezést és a véleményalkotást. Senkinek sem lesz ártalmára.

1.) 1986 június 2-án, Szeghalomtól délre, a Sebes Körös gátján felhalmozott árvízvédelmi rőzserakásból fogott verebet egy kis termetű ragadozó madár, s zsákmányát a közeli Fok-közi tölgyerdőbe vitte. Láttára a jelen lévő Halász Lajossal és Szilágyi Zsolttal egyetértésben kis héjára gondoltunk. Június 29-én és július 13-án nem észleltem ugyanott.

2.) 1986. június 6-án Váncsodi-legelő felett húzott át egy, általam szintén kis héjának vélt madár. A közelben csak kisebb akác és nemesnyár ligetek találhatók (lásd az ártánházi adatot!)